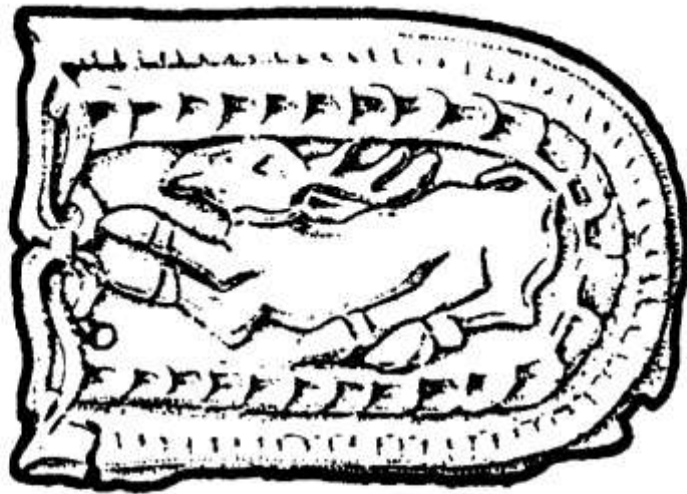

IX. ÉVFOLYAM, 3. SZÁM (19.)

ELEINK

MAGYAR
ŐSTÖRTÉNET

— 2010 —

*Szekeres István***A SZÉKELY ÉS ÓTÖRÖK ÍRÁS KUTATÁSA MAGYARORSZÁGON,
A TÖRTÉNETI ÖSSZEHAONLÍTÓ JELTÖRTÉNET MÓDSZERTANA**

Az utóbbi két évtizedben „divat” a székely rovásírás kutatásával foglalkozni, ami önmagában még nem volna baj. A baj már sokkal régebben ott kezdődött, hogy a feladatra vállalkozók a világ egymástól többnyire független, összevethető írástörténeti kultúrköreinek ismereteivel, alapos írástörténeti felkészültséggel nem rendelkeztek.

Elfogadták, átvették és továbbadták a korábbi szerzők betűátvételeken alapuló véleményét anélkül, hogy kételkedve megkísérelték volna az ótörök és székely írás betűinek „forrásig” visszamenő, történeti összehasonlító jeltörténeti vizsgálatát, a betűk hangértékeinek egyetemes (és sajátos) írástörténeti szabályokon alapuló, piktografikus összefüggéseire; a „forrásadatokra” visszamenő levezetését. Nemzetközi viszonylatban hasonló a helyzet az ótörök írás kutatásával is.

A világ írástörténeti kultúrköreinek elemző összevetése után – ezért alkotam meg a *történeti összehasonlító jeltörténet* vizsgálati módszerét, betűk és piktogramok összefüggéseinek bizonyítására vagy cáfolására alkalmas módját, az egyetemes és sajátos írástörténeti szabályok szerint.

Újabban a székely írással foglalkozók annyiban térnek le a „régiek” útjáról, hogy már minden azonos vagy hasonló rajzú jelet összevethetőnek vélnek a „székely-magyar rovásírás” betűkkel, csupán formai kritériumok, egyéni vélelmek alapján. Főként, ha azok a Kárpát-medencében vagy a közelében található. S a kellően nem bizonyított adatokra „öshonosságot” is építenek.

Azonos és hasonló rajzú írásjelek (betűk) a világ írástörténetében igen sok helyen előfordulnak, de semmi közük egymáshoz, ha nem tudjuk a megfelelő írástörténeti rekonstrukciós vizsgálati „műveletekkel” azonos írástörténeti kultúrkör azonos piktogramjaira vagy más jel- és betűalkotó közös sajátosságokra visszamenő kapcsolatukat: írástörténeti rokonságukat hitelesen bizonyítani.

Nem törődnek azzal az igencsak feltűnő írástörténeti jelenséggel sem, hogy a legrégebbi – nikolsburgi – ábécében még több betű fordult elő, mint ami a nyelvünkön megfogalmazottak lejegyzésére szükséges.

Az 'a', 'cs', 'gy' és 'm' betű két változatban is előfordul a későbbi ábécékből már hiányzó 'and', 'ecsecs' és 'emp' ligatúrákban. A két ferde vonalból álló eredeti 'gy' betű mellett pedig a vonalakat egybefogó, „kettős ferde kereszt” alakú változatot látjuk az 'engy' ligatúrában.

Az eredeti 'gy' betű a kínai 'jég' piktogram nyelvünk *gyeg~gyég* tájnyelvi szóváltozatának akrofóniájával kapta a hangértékét. Az Őrségben még ma is ejtik 'gyég'-nek a 'jég' szót, mivel nyugati határaink védelmére ide egykor székelyeket telepítettek. Az erélyi szász Heltai Gáspár „Chronicájában” – amely 1575-ben jelent meg, és Bonfini nyomán először írta meg nyelvünkön népünk történetét – szintén előfordul a „*gyeg, gyég*” szóváltozat.

E két – Őrségi és erdélyi – 'gy' akrofóniás előfordulása a 'jég' szónak bizonyítja, hogy elsősorban *székely*, és nem *székely-magyar* írásról beszélhetünk, mivel a 'gy' betű tájnyelvi hangértékképzése elsősorban székely néprészünkhöz kötődött. De más okok miatt is.

A nikolsburgi ábécé ligatúráiban előforduló „második” 'a', 'cs', 'm' betű és a két ferde vonalból álló eredeti 'gy' betű az ismert székely feliratokban már nincs használatban, miként a nikolsburgi ábécénél későbbiekből is hiányzik.

Piktogram-előzményű rajzát az 'eb' és a 'rét' piktogramokkal együtt a kora avar jutasi avar temető 125. sírjából előkerült vadászsíp „feliratos” rajzán is látjuk, ahol a téli vadászat körülményeit két 'rét' és egy 'jég' piktogrammal, valamint egy ligatúrában összerótt 'rét' és 'jég' piktogrammal együtt jelölte a síp díszítője. A fej nélküli ebek háta felett ott látjuk piktogramként a fejüket: a székely 'b' betű piktogram-előzményét is.¹

De piktogram-előzményű székely betűket látunk a Žaman-Togaj 21. kurgánjában talált hun „feliratos csontrajzon” is,² ahol szarvas megy át egy kis folyón, amely a víz (folyóvíz, ősi nyelvünkön: 'jó') ideogrammával van jelölve. A szarvas nyakán és a feje felett pedig a székely 'g' betű 'ég' ideogramma előzményét látjuk még származtatásának eredeti formájában.

¹ LÁSZLÓ GYULA, 1990, 123.

² BÓNA 1993, 100.

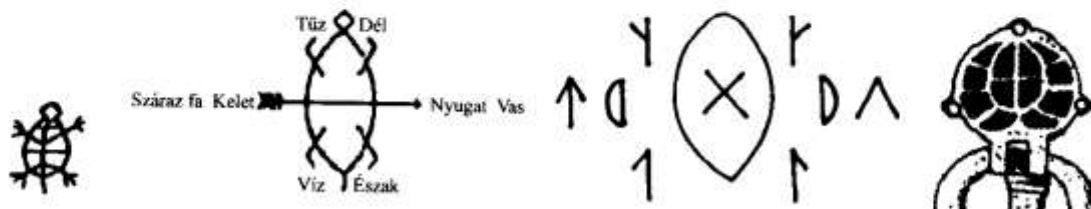
A sztyeppei írástörténeti kultúrkörben alapvető írástörténeti szabály, hogy a több részből álló kínai piktogramokból képzett betűk részeit a betűvé alakítás után rovástechnikai és más okok miatt is egységesítik. Ugyanezt látjuk a kései székely ábécékben, a két részből álló 'h', 'cs', 'z' betű, valamint az ótörök 'g' hangértékű betűk esetében. Ami természetes piktogramként, rendellenes betűk esetében. S ez nem a bizonyíthatatlan régmúltba, hanem a kora avar tárgyfeliratok időrendjébe helyezi a piktográfiából betűírásra történő „átmenet”, a székely írás történetét. De még a nikolsburgi ábécé sem tekinthető véglegesen kialakult ábécének, mivel egy hang lejegyzésére két betű is létezett, vagy egy betűnek még két hangértéke volt. Ezért helyesebb „nikolsburgi jelcsalád”-nak nevezni az ábécét.

Az ótörök betűkkel együtt a kínai írástörténeti kultúrkörbe tartozás és a „nikolsburgi jelenségek” a mesék világába küldik a laikus, csupán írásjelek formai egyeztetésére, vagy „kőkori”(!), vagy „ötvenezer éves írásunk”-ra hivatkozó „ősmagyar írás”-t; avagy: a betűk átvételére alapozott „székely-magyar írás” megrögzött „akadémikus” történetét.

A nikolsburgi mikulovi jelcsalád jól mutatja azt is, hogy betűi legalább két népalkotó részünk egykor egységes piktográfiájából származnak, amit a hun és kora avar régészeti leleteken előforduló piktogram-előzményeik rendre vissza is igazolnak.

Az írás és jeltörténeti „rokonság” nemcsak a két – ótörök és székely – jelrendszerben előforduló, azonos piktogramokra visszamenő betűk alapján létezik, hanem az azonos módon történt jel- és betűalkotásokban is, amelyek közül csak egyik a több részből álló piktogramok betűként egységesítő összevonása. Ilyen közös törvényszerűség még az egyszerűsítés (a jelerészek elhagyása), a jel-felezés: a piktogramok kettéosztása is.

Vagy: tájolt fogalmak rajzelemként történt „kiemelése” a ku-wen („ókínai képírás”) teknős piktogram (bölcseleti világmodell) rajzából, amelynek kötődését a hunokhoz az Alcsútdobozon talált hun csat teknőst ábrázoló rekeszes díszítése is igazolja.

Mindezek az írástörténeti kultúrkörre jellemző írástörténeti, „jelalkotási műveletek” a kínai piktográfiából is ismertek. Így a hun és kora avar piktográfiából alkotott székely és ótörök ábécék a kínai jeltörténeti sajátosságokkal alkotnak

olyan közös írástörténeti kultúrkört, ahol a piktogramok átvételének időrendi egyezései és más sajátosságok, az írástörténeti összefüggéseken túl, történelmi folyamatokat is igazolnak.

De éppilyen fontos a székely betűalkotás időrendi meghatározásában, hogy „ősnyelvünk” hangrendszeréből a már nem létező hangokra (pl. 'dzs') nincsen betű, míg a feltételezett „nyelvtörténeti közelmúltban” létrejött 'ő' hangra: igen.

Vagy: a nikolsburgi jelcsaládban a későbbi ž (zs) betű még két hangértékkel van jelölve, ami jól mutatja a piktogram nevének a betűképzés idejében végbemenő, szókezdő š > ž (s > zs) hangváltozását. Háttérbe szoruló használatát a Marsigli-féle botnaptárban a Kolos, Ambrus, Dénes nevek rovásának szóvégi š (s) hangértéke igazolja.

Az ótörök nyelv hangtörténetének ismerete szintén alapvetően fontos, tekintettel arra, hogy több ótörök betű hangtörténeti és egyéb ok miatt csak nyelvünkön kapta (kaphatta) hangértékét, bizonyítva, hogy nyelvünket beszélő néptörödékek még ott voltak (ott kellett legyenek!) az ótörök ábécék alkotásánál.

A nikolsburgi jelcsalád bepillantást enged a betűalkotás hangtörténeti folyamatába, így arra is: miért lehetséges ma beszélt nyelvünket olyan jól „rögzíteni” székely betűkkel. A válasz pedig egyszerű: a székely ábécé betűit nyelvünk nem túl régi hangtörténeti állapotában alakították át piktográfiából betűírassá. A folyamatot a kora avar korban a kunágotai ezüstkorsó, majd az ozora tótipusztai és a kiskörös-vágóhídi kehely rovásfeliratai igen jól mutatják.³

A kínai piktogramok átvételi időpontjai jól meghatározhatók a kínai piktogramok időrendi változatainak összevetésével az írástörténeti szakirodalomban. A hun és kora avar régészeti leleteken előforduló piktogram-előzmények pedig használatuk útvonalát is bizonyítják.

Betűkkel írt magyar nyelvű feliratok a Kárpát-medencén kívül nem kerültek elő. Nem is kerülhetnek elő, mert népalkotó részeink piktográfiája itt, a Kárpát-medencében alakult át betűírassá, ahová betűírással – eddig megszerzett ismereteink szerint – csak török nyelvű néprészeink érkeztek. Így a szarvas–nagyszentmiklósi késő avar jelrendszer is közéjük tartozik mindaddig, amíg nem sikerül betűinek hiteles hangértékeit úgy levezetni, hogy a feliratokat csak egy nyelven lehessen olvasni. A feliratok készítőinek nyelvén.

Feltűnő, hogy (felkészültség híján?) az ótörök írás kutatásával nálunk sem „rovásíráskutató”, sem turkológus nem foglalkozott. Pedig általánosan hangoztatott a két írás szoros kapcsolata.

³ SZEKERES 2008, 200–214.

A közelmúltban csak a kazak Altaj Szarszenovics Amanzsolov vállalkozott arra, hogy a hagyományos felfogástól részben eltérő módon foglalkozzon az ótörök írás jeltörténetével. De Amanzsolov is csak a saját gondolatvilágából adott olyan jelentéseket néhány ótörök betű előzményeként feltételezett piktogramnak, amelyek a betűalkotás követelményét akrofóniájukkal (szókezdő hangjukkal) ugyan kielégítik, de nem egyeznek (nem egyeztethetők) a kínai piktográfia írástörténeti szakirodalmában egybevethető jelentésükkel.

Mindezek arra mutatnak rá, hogy a kutatásra vállalkozóknak nincsenek kellő írástörténeti szakismereteik a módszeresen összevethető vagy össze nem vehető jel- és betűtörténetről. Ez egyértelműen kitűnik a hazai és a nemzetközi írástörténeti publikációkból.

A világ írástörténetének, írástörténeti kultúrköreinek áttekintéséhez a könyvtárakban fellelhető írástörténeti szakirodalom ismerete szükséges, hogy kellő kritikával rendszerezett ismeretekkel tudjunk eligazodni az írástörténet sokágú világában, ami előfeltétele önálló látásmódunk és kutatói képességeink kibontakozásának. Ahhoz, hogy a kutakodás közben felmerülő kérdésekre és kételyekre az írástörténet logikus törvényein (törvényszerűségein) nyugvó válaszokat tudjunk adni. Ehhez pedig olyan, az írástörténeti kultúrkörök ismeretére épülő, „írástörténeti műveletek” elvégzéséhez szükséges szakmai eszközrendszert (módszertant) kell felállítani (alkotni), amelyik rendre alkalmas az írás- és jeltörténeti rekonstrukciós feladatok „forrásig” visszamenő, egyeztetéssel (egyeztetésekkel) ellenőrizhető megoldására, igazodva az írástörténeti kultúrkör sajátosságaihoz, a felvállalt feladat szakszerű elvégzéséhez. Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy történeti összehasonlító jeltörténeti összevetésekkel igazolt, hiteles eredményeket kapjunk, és kizárjuk (kizárhassuk) mindazokat a jeleket (piktogramokat és betűket) a további vizsgálat folyamatából, amelyek rajzukban ugyan megfelelnek az egyeztetés kívánalmainak, de nem egyező (nem egyeztethető) piktografikus előzményű jelentéseik vagy feltáratlan (feltárhatatlan), ismeretlen hangértékeik és a piktografikus előzményeik egyeztetéséhez szükséges hiányzó adatok alapján más, „idegen” írástörténeti kultúrkörbe tartoznak, amelynek semmi köze a vizsgált írások történetéhez.

E feladat elvégzésére a történeti összehasonlító jeltörténeten kívül más (tudományos igényű) módszer nem létezik, mert az írástörténeti szakirodalomban rendre összevethető (igazoló), jeltörténeti forrásadatokig visszakövethető rekonstrukciós feladatokat csak így lehet megoldani.

Mindezen gondolatok, a jel- és betűtörténeti műveletek (bizonyító, igazoló) elvégzésének hiánya a kutatásra vállalkozók munkáiban rámutat, hogy a kutatásra vállalkozóknak nincs, és nem is volt megfelelően kidolgozott módszerük

arra, hogy külön tudják választani az egymással összefüggő és összefüggésben nem álló írástörténeti kultúrkörök jelrendszereinek (ábécéinek) azonos rajzú jeleit (betűit). Mit és hogyan lehet a megfelelő szakmai eszközökkel hitelesen bizonyítani, és mit nem lehet, amikor csupán formai azonosságok és hasonlóságok bizonyítatlan (bizonyíthatatlan) egyezései állnak rendelkezésükre, amelyek önmagukban – az összevethető piktografikus (előzményű) jelentések hiánya (ismerete) miatt – objektív, hiteles eredmények bizonyítására elégtelenek.

Így lettek alapvető írástörténeti, szakmai bizonyítás mellőzésével előzményei a „székely-magyar rovásírásnak” a Tordos-Vinča kultúrában és a bosnyák piramisokban talált jelek. De még a glazliek is Franciaországban – Friedrich Klára és Szakács Gábor szerint. És mindezekre a bizonyítatlan (bizonyíthatatlan) állításokra még ráadásként történelmi jogokat⁴ is építenek...

Nem véletlenül írta le Csihák György, a ZMTE elnöke az alábbiakat:

„Évtizedek óta eredménytelenül hívom fel a magyar történelemkutatás terén jeleskedők figyelmét a módszertan hiányára. Szekeres István az övét megírta, a többiek talán azt sem értik, miről is van szó? Az nem tudomány, hogy mutatok egy összekarcolt követ és mondok egy magyar mondatot, mintha az lenne ráírva. Az sem tudomány, hogy egy céhbeli leírja, kinyomtatják, aztán öten elisméltik, majd tízen keresztül-kasul hivatkoznak egymásra. Ezt forrásnak sem lehet nevezni. Pedig ezt így csinálják.”

Sajnos, az írástörténet-kutatásra vállalkozók nemcsak a logikus, írástörténeti törvényekre (törvényszerűségekre) épülő történeti összehasonlító jeltörténeti módszer használatához, de a kidolgozott módszertan megértéséig sem jutottak el. Vagy nem is akarnak eljutni.

Pedig alapvető írás-, nyelv- és hangtörténeti ismeretek nélkül több tízezer éves (!) betűk (és jelrendszerek) székely betűkkel való azonosságát, azonosíthatóságát hangoztatni „finoman” fogalmazva is: nonszensz. A durvábbat nem írom le, mert sértésnek vehető. Szándékom pedig az ellenkezője: a megfelelő színvonalú írástörténeti munkára biztatás.

Mert még olyan elemi hibák is előfordulnak, hogy a nikolsburgi jelcsaládban a betűk hangértékét is hibásan értelmezik, azt a fáradságot sem véve maguknak, hogy tanulmányozzák korabeli latin betűs írásmódunkban a hangok egykori jelölését. Azt, hogy pl. a 'cs' hangot 'ch'-val jelölték. Így pl. Varga Géza az athy (aty) betű rajzának hasonlatossága alapján az X *echech* (ecsecs) ligatúra hangértékjelölését 'ety'-nek véli! Mintha az oldalra fordított 'ty' betű száraihoz volna rögzítve a két vessző. Pedig csak a nikolsburgi 'cs' betű 'ech' hangértékjelölését

⁴ Kárpát-medencei birtoklevelünk a rovásírás, 2007

kellett volna összevetni a megduplázott *'echech'* (ecsecs) jelöléssel. Vagy csak ismernie kellene a piktogram-előzmény két: *'cselőke > celőke'* névváltozatát, hogy a két egymást keresztező, jobbra elfordított és vesszőkkel egyszerűsített 'cs' betű ligatúrájának *'esecs'* („*echech*”) hangértékjelölése megállapítható:

Vagy Róna-Tas Andrásnak a 2002-ben megjelent: *Az avarok aranya a nagyszentmiklósi kincs*⁵ c. rangos kiadványában ugyanennek az *'echech'* (ecsecs) ligatúrájának *'hh'* hangértékjelölését látjuk. De ez esetben még azt sem tudjuk, hogy a *'hh'* hangértékjelölés gondolatát egyáltalán honnan vette? – mivel semmi köze a nikolsburgi $\times h$ betűhöz! – annak megduplázásához. És még folytathatnám...

Ha pedig próbálnak „kitörni” a jelhasonlítgatásra alapozott paradigmakörből a betűk alkotásának történeti folyamata felé, egyes betűk elképzelt piktogram előzményeinek jelentését – mellőzve az írástörténeti szakirodalom adatait – a saját képzeletvilágukból hívják elő.

Ennek legjellegzetesebb példája Varga Géza, aki olyan „ösvallás”-fogalmakat talál ki és ad (ráfogva) egyes székely betűk elképzelt piktogram-előzményeinek, amelyek csupán a saját gondolatvilágában léteznek. Az írástörténeti szakirodalomban hiába is keresnénk.

Pl.: „bél”, „jóma”, „og”, „egy”, „szár”, „sarok”, „tapar us” (szabír ős) stb.

Ezeknek a hiteles és ellenőrizhető, adatokon nyugvó írástörténet tudományához semmi köze sincs. Vagy csak annyi, mint a mesék íróinak a meséikhez. Mert ráfogni bármire bármit rá lehet. Pláne ha van is rá mindig „vevő”. Mert a naiv olvasó mindent elhisz, örvendező lelkesedéssel fogad, ha az „magyar kultúrfőlényt” állít, mivel nem ért az írástörténethez, az adatok módszeres ellenőrzéséhez. Annyit sem, mint a „meseíró”. Minél dicsőítőbb a „mese”, annál jobban örül! Fel sem tudja fogni, hogy megvezethető gondolatvilágát milyen szellemi mákonyba keverték. Mibe is keveredett!

Nem a könyvek (tanulmányok) mennyisége számít, hanem az összefüggésekre, logikus szabályokra és hiteles szakirodalomra épülő szakértelem. S ez nem kevés munkával, tanulással érhető el. El is kerülnek mindazok, akiket az írástörténetben csupán a gyorsan és könnyen, különösebb fáradalom nélkül összevethető alaki, formai hasonlóságok és egyezések érdekelnek, de visszarettennek a szükséges írástörténeti, nyelvészeti ismeretek megszerzésétől. Pedig: „Jót s jól! Ebben áll a nagy titok.”

⁵ Helikon Kiadó, 2002

Be kell tudni vallani, ha valami még nem megy. Hátha később sikerül. Ha nem nekünk, majd másoknak. Az építő téglá, ha mi rakjuk a falba, akkor is a miénk.

Számomra rendkívül tanulságos (és figyelmeztető) volt Sándor Klárának az Erdélyi Múzeum 58. kötet, 1996. 1–2. füzetében *A székely írás megíratlan története(i?)* címmel megjelent írása:⁶

„Hogy erre a munkára, a székely írás történetének korrekt, sem leértékelő, sem fölmagasztáló megírására mielőbb szükség lenne, jól példázza, hogy 1993-ban már állami támogatással is megjelenhetett egy olyan kötet, amely fantázia-gazdagságát és dilettantizmusát tekintve csak a magyar-sumerológusok meghatározó alpmunkáival mérhető össze. Félő, hogy az ilyen jelenségek még inkább elriasztják azokat, akik kutatásaik tárgyává a székely rovásírást tennék, pedig a székely rovásírás kutatását a magyar tudományosság több szempontból sem mellőzheti.”

A bíráló súlyosan érintette személyemet is, mert a példaként megnevezett *Bronzkori magyar írásbeliség* c. könyvben kutatásaim korai korszakából származó, rövidített tanulmányom is megjelent.

Arra pedig a bíráló – teljesen függetlenül attól, hogy Sándor Klára írástörténeti szaktudása egyáltalán milyen színvonalon áll – helyesen rámutat:

Az írástörténet tudományát is (mint minden tudományt) csak a lehetséges legmagasabb felkészültséggel szabad művelni, mert a módszeres bizonyítás és szakirodalmi dokumentálás nélkül megírt állítások és ráfogások halmazából álló könyvek súlyos kárt okoznak. Nem a kevés hozzáértőnek, hanem a gyanútlan, „megvezetett” olvasóknak, akik tudománynak hiszik annak csupán a látszatát. Mert mára oda jutottunk, hogy egyre gyakrabban cinikus viccelődések témája a székely írás (Pl. Komáromi Róbert: *Rovásírással készült ősmagyar vegetáriánus receptek kerültek elő egy sírból!*⁷).

Ezért ma is időszerű Sándor Klára több mint tíz évvel ezelőtt megírt kritikája.

⁶ http://epa.oszk.hu/00900/00979/00011/07sador.htm#_edn2#_edn2

⁷ Virtus, 2009, 05. 13.

- 42 Szekeres István: *A székely és ótörök írás kutatása Magyarországon, a történeti összehasonlító jeltörténet módszertana*
-

Irodalom

- BÓNA ISTVÁN: *A hunok és nagykirályaik*, Budapest, Corvina, 1993
- FRIEDRICH KLÁRA–SZAKÁCS GÁBOR: *Kárpát-medencei birtoklevelünk a rovásírás*, Magánkiadás, Budapest, 1983
- FRIEDRICH KLÁRA–SZAKÁCS GÁBOR: *Tászok-tetőtől a bosnyák piramisokig*, Budapest, 2007
- HELTAI GÁSPÁR: *Krónika az magyaroknak dolgairól*, Budapest, Magyar Helikon, 1981
- LÁSZLÓ GYULA: *Őseinkről*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1990
- SZEKERES ISTVÁN: *A székely és az ótörök írás jeltörténete*, Budapest, Mundus Kiadó, 2008
- VARGA GÉZA szerk.: *Bronzkori magyar írásbeliség*, Budapest, Írástörténeti Kutató Intézet, 1993